

İHOP
İnsan hakları ortak platformu
ESHİD
HİD
İNGO
UAO TÜRKİYE
YURTİTİŞLİK DERNEĞİ

1

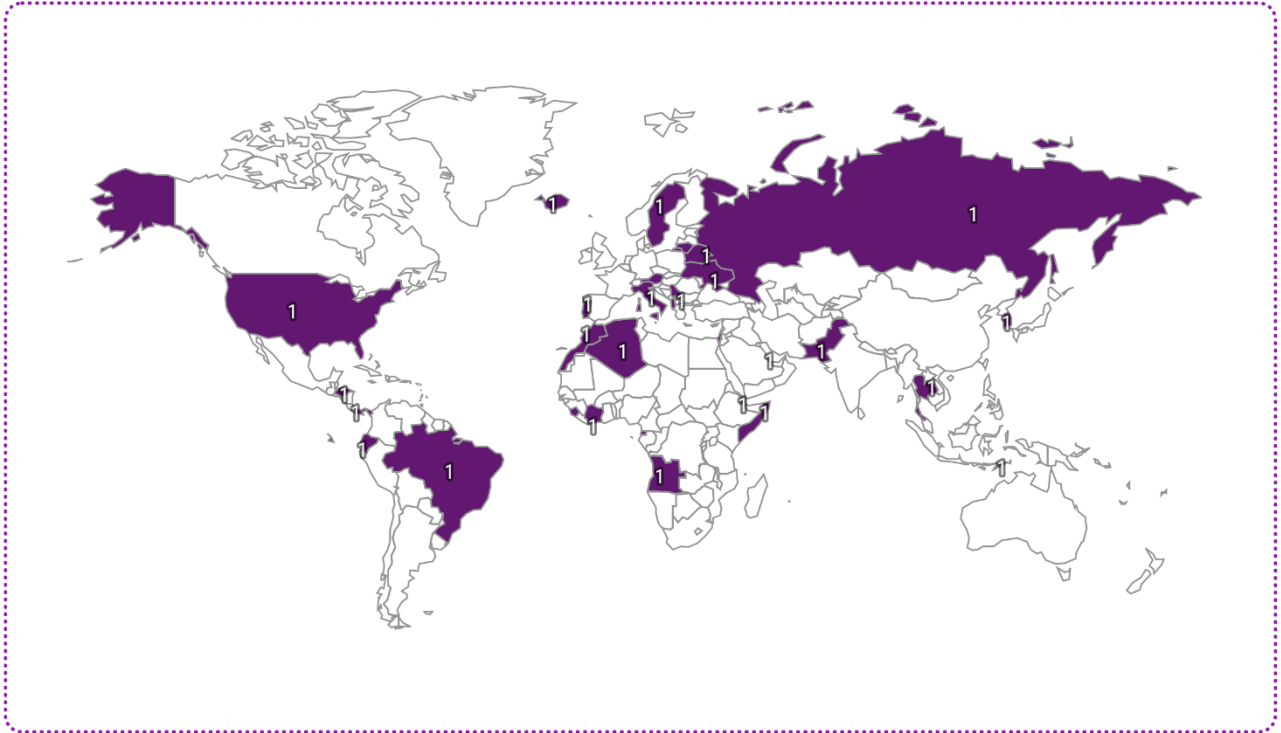
BİLGİ NOTU/FACT SHEET

EPI 2015 Tavsiyelerinin uygulanması/implementation of the recommendations of UPR - 2015

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ- KADINA KARŞI VE EV İÇİ ŞİDDET

2015 yılında verilen tavsiyelerin önemli bir bölümü Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin güçlendirilmesine ve kadınlara karşı ve ev içi şiddetin önlenmesinde etkili tedbirlerin alınmasına yöneliktir.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETİN ORTADAN KALDIRILMASI - VERİLEN TAVSİYELER

Panama, Portekiz, Ukrayna, Güney Kore, Honduras, Fildişi Sahili, Avusturya, Pakistan, Fas, Beyaz Rusya, İzlanda, Tayland, Litvanya, Somali, Lüksemburg, İsrail, İtalya, Doğu Timor, Sierra Leone, Brezilya, Ekvator, Cezayir, Rusya, İsveç, Sri Lanka, Arnavutluk, Angola, Katar, Cibuti, Amerika Birleşik Devletleri, Sırbistan

Türkiye'ye toplumsal cinsiyet eşitliği başlığı altında; "Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem programının uygulanması", "Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımlarının iyileştirilmesi", "Kadın istihdamının geliştirilmesi", "Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını güçlendirmek üzere kaynak ayrılması", "Kırsal alanda kadınların durumunun iyileştirilmesi", "Kadınların hiçbir şekilde ayrımcılığa maruz kalmadan güvenli kürtaj olma yasal haklarından uygulamada yararlanabilmelerinin sağlanması" tavsiyeleri verilmiştir.

Kadına karşı ve ev içi şiddetle mücadele başlığı altında ise; “Ulusal eylem programının uygulanması”, “Ev içi şiddetin suç olarak kabul edilmesi”, “Şiddet mağdurlarının korunması”, “Çocuk evliliklerinin suç olarak kabul edilmesi, yasal ve siyasi tedbirlerin alınması”, “Hem mevzuatta hem de LGBTİ bireylere karşı şiddet uygulandığı yönündeki şikâyetlere ilişkin ayrıştırılmış verileri yayımlayarak pratikte, cinsel yönelime dayalı şiddet ve ayrımcılık vakalarının çözülmesi” ve “Kadınlara karşı ve ev içi şiddetin önlenmesine yönelik farkındalık programlarının oluşturulması” tavsiyeleri verilmiştir. Tüm tavsiyeler Türkiye tarafından kabul edilmiştir.

MEVCUT DURUM

Cinsiyet Eşitliği Politikalarında Değişim

Son 5 yılda, Türkiye, uluslararası sözleşmelerden; CEDAW, İstanbul Sözleşmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi uluslararası mekanizmalar temelinde cinsiyet eşitliği konusundaki yükümlülüklerini yerine getirme konusunda başarısız olmuştur. Cinsiyet eşitliği perspektifinden kanun ve politikaların uygulanmasında hâlâ büyük bir eksiklik bulunmaktadır.

Özellikle İstanbul Sözleşmesine yönelik olarak muhafazakâr kesimlerde İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılmasına yönelik kampanyalar başlatılmış, yürütme erki ise bu kampanyalar ¹karşısında sessiz kalmış zaman zaman, Sözleşme aleyhine geliştirilen kampanyaları destekleyici beyanlarda bulunmuştur.

Bağımsız kadın örgütleri, yasa tasarısı oluşturma ve kadın sorunlarına ilişkin politika ve düzenlemeler geliştirme süreçlerinden büyük ölçüde dışlanmış. Bunun yerine GONGO’lar denilen hükümete yakın ve muhafazakâr önyargılı örgütler bu alanlarda etkin özneler olarak kabul edilmiştir.

Cinsiyet eşitliğini sağlayacak politika ve yasaları uygulamak için siyasi iradenin gerekli olduğu açıktır. Bununla birlikte Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitliği yükümlülüklerine bağlılığını göstermek yerine kadın sorunları konusunda “aile odaklı” bir yaklaşım sergileyerek bunun tam tersi bir yaklaşımı benimsediğini göstermiştir. “Toplumsal ve milli değerler” söylemi eşitlik ve insan haklarına bağlılıktan daha öncelikli tutulmuştur.

Yüksek Öğretim Kurulu, “toplumsal değerlere uygun olmadığı” gerekçesi ile üniversitelerde uygulanan “cinsiyet eşitliği projesini” iptal etmiştir.

Cinsiyet eşitliği ile ilgili son Ulusal Eylem Planı 2008-2013 dönemi için yayınlanmıştır ve o zamandan beri yeni bir eylem planı yayınlanmamıştır. Bunun yerine, 2018-2023 yıllarını kapsayan “Kadınların Güçlendirilmesi Strateji Belgesi” hazırlanmıştır. “Cinsiyet eşitliği” kavramsallaştırmasından “kadınların güçlenmesine” doğru yapılan kavramsallaştırma kayması çok önemlidir. Belge genel olarak kadınların insan haklarını aile ve toplumsal değerleri güçlendirme yaklaşımıyla ele almaktadır.

Benzer yaklaşım, Türkiye'deki insan hakları ihlallerini izlemekten sorumlu kurum olan “İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu'nun (TİHEK) çalışmalarında da açıkça görülmektedir. “Ailenin Korunması Hakkı” sempozyumunun son bildirgesinde cinsiyet eşitliği belirtilmemekte ve kadınlara yönelik şiddetin önlenmesinde kadınları önceliklendiriliyor oluşundan dolayı İstanbul Sözleşmesi eleştirilmektedir. Ayrıca, en son, Temmuz 2019’da ilan edilen 11. Kalkınma Planı’nında da “cinsiyet eşitliği” kavramı yer almamaktadır.

Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin kadınları bağımsız bireyler değil “bir ailenin üyesi” olarak gören yaklaşımı benimsediğini göstermektedir.

Kadının Karar Alma Mekanizmalarına Katılımı

Kadınların Mecliste Temsili

2015 yılından bu yana, Türkiye’de üç genel seçim ve bir belediye seçimi gerçekleşmiştir. İlk genel seçim 7 Haziran 2015'te yapılmış, seçim 1 Kasım 2015'te yenilenmiştir. Üçüncü genel seçim ise 24 Haziran 2018'de

¹ <https://www.independentturkish.com/node/50036/haber/istanbul-sözleşmesi-kavgası-büyüyor-kim-neden-destekliyor-kim-neden-karşı-çıkıyor>

OHAL devam ederken gerçekleştirilmiştir. Seçimlerde kadın adayların oranı; Haziran 2015'te% 26,6 iken, 5 ay sonra yapılan 1 Kasım 2015'te seçiminde bu oran % 15'e düşürülmüştür. 24 Haziran 2018'de yapılan son seçimde ise % 17 olan oranla 600 sandalyeden oluşan Meclis'teki kadın sayısı 103 olmuştur.

Kadınların Belediyelerde Temsili

2014 yılından bu yana belediye başkanı olarak seçilen kadınların oranlarında herhangi bir değişiklik olmamıştır. 2014 seçimlerinde kadın belediye başkanı sayısı, Türkiye'deki 1381 belediyeden 40'ı (% 3) idi. 2019 yerel seçimlerinde (1399 belediyeden) 43 kadın belediye başkanı olurken belediye meclislerine seçilen kadın üyelerin oranı da 2014'ten 2019'a değişmemiş ve % 10 olarak kalmıştır.

Kadınların Bakanlıklarda Temsili

Yeni başlayan Cumhurbaşkanlığı sisteminde; Başkan kabinesinde 16 bakan ve 1 başkan yardımcısı bulunmaktadır. Bu kabinede sadece iki kadın bakan (Ticaret Bakanlığı ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) bulunmaktadır.

Ombuds Ofisinde Kadın Temsilciliği ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

Ombuds Ofisi'nde 6 ombudstan yalnızca bir kadın bulunurken İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kurulu'nun 11 üyesinden sadece biri kadındır.

Yargılarda Cinsiyet Eşitliği

Anayasa Mahkemesi 13 üyesinden kadın üye bulunmazken Yargıtay'ın 20 dairesinde sadece bir kadın Daire Başkanı olarak görev yapmaktadır.

*Cinsiyete Göre Yönetici Görevlerinde Bulunma Oranı (2012-2017)**

TÜİK'in İşgücü İstatistiklerine bakıldığında kadınların yönetici görevlerde yer alma oranları Türkiye'deki kadın-erkek eşitsizliğini açıkça göstermektedir.

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2012	100	85,6	14,4
2013	100	83,4	16,6
2014	100	84,5	15,5
2015	100	85,6	14,4
2016	100	83,3	16,7
2017	100	82,7	17,3

* TÜİK, İstatistikte Kadın, 2018; Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012-2017

OHAL'in Kadın Çalışanlara Etkisi

19 Temmuz 2016 ve 18 Temmuz 2018 tarihleri arasında devam OHAL kapsamında çıkan KHK'lar ile pek çok kamu çalışanı, herhangi bir adli inceleme olmaksızın ömür boyu görevlerinden alınmıştır. Olağanüstü Hal KHK'ları ile toplamda 130.346 kamu görevlisi görevden alınmış, görevden alınan bu kişilerin yaklaşık %16'sı hakimler, öğretmenler, belediye çalışanları, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları, akademisyenler olmak üzere kadın çalışanlardır

Kadına Karşı ve Ev İçi Şiddetin Ortadan Kaldırılması Politika ve Uygulamaları

Türkiye, 2015 ve 2019 arasındaki dönemde, BM CEDAW Komitesi ve Avrupa Konseyi GREVIO tarafından değerlendirilmiştir.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı'nın (2012-15) uygulama süresinin dolmasının ardından, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı hazırlanmış ancak yayınlamamıştır.

Plan kadına yönelik şiddet alanında çalışan deneyimli kadın ve LGBTIQ örgütlerinin katkısı alınmadan, hatta kasten görüş alışverişi sürecinde dışarıda bırakılarak hazırlanmıştır.

Ayrıca 2012-15 Eylem Planı hakkında geri bildirimde bulunulmamış; faaliyetler, sonuçları ve çıktılarla ilgili kamuoyu ya da kadın örgütleri bilgilendirilmemiştir. 2015 yılı sorumlu idari yapıya ilişkin faaliyet raporunun yayımlandığı son yıl olmuştur ve o zamandan beri hazırlanmış olsa bile herhangi bir faaliyet raporu açıklanmamıştır.

Buna ek olarak, eylem planı ayrıntılı ve tatmin edici bir içeriğe sahip değildir. Örneğin, Mevzuat Düzenlemeleri kapsamında, "6284 sayılı Kanun'un pratikte güçlendirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması ve ikincil mevzuatın çıkarılacağı", belirtiliyorken bunların ne olduğu konusunda somut bilgi verilmemektedir.

Farkındalık ve algısal dönüşüm yaratma hedefi kapsamında STK'larla işbirliği öngörülse de bağımsız STK temsilcilerine eylem planının hazırlanması sürecinde bile danışılmamışken bu tür bir işbirliğinin nasıl mümkün olacağı konusu da açık değildir.

Türkiye, GREVIO'ya sunulan devlet raporunda Onuncu Kalkınma Planı'nda kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve ayrımcılığa ilişkin bölümler içerdiğini belirtmiştir. Ancak, yakından bakıldığında bu bölümlerin "Aile" başlığı altında ele alınması dikkat çekicidir. Bu durum; kadınları bağımsız bireyler değil ailelerine bakım veren kişiler olarak gören yaklaşımın bir sonucudur.

2012 yılında ŞÖNİM'lerin tüm Türkiye'de yaygınlaştırılacağı söylenmesine karşın 2017 yılında 19 ilde Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) hizmete açılmıştır. ŞÖNİM'ler 2017 yıl sonu itibariyle 68 ilde hizmet sunmaktadır. Kadına karşı şiddetin önlenmesinde olumlu etkileri olmasına karşın ŞÖNİM'lerin 81 ilde yaygınlaşmamış olması, verilen hizmetlerde standartların hala oluşturulmamış olması bu yüzden de merkezin etkisinin merkezde çalışan personelin şiddet algısına bağlı olması ve merkezlerde yeteri kadar meslek elemanının yer almayışı ŞÖNİM'lerin güçlendirilmesi gereken yönleridir.

Şiddet mağduru kadına yönelik önemli hak ve hizmetler öngören ve Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan Mağdur Hakları Kanun Tasarısı, halen daha TBMM de görüşülmemiştir.

Kanun tasarısı 2017 yılında kamuoyunun görüş ve önerilerine açılmış olmakla birlikte bu görüşlerin tasarıya nasıl yansıtıldığı konusunda bir geri bildirim yapılmamıştır. Öne çıkan temel eksiklikler arasında aşağıdakiler tasarının arka planındaki yaklaşımın eksikliğine vurgu yapmaktadır:

"(...), toplumda kadın ve erkek arasındaki mevcut eşitsizlik ile kadınlara ve kız çocuklarına yönelik yaygın şiddetin varlığı göz önüne alınarak, Tasarıda uluslararası sözleşmeler ve rehber kurallara uygun olarak toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımın kabul edilmesi tavsiye edilmektedir.¹⁶

14. Mağdur Hakları Daire Başkanlığı'nın adalet sistemiyle ilişki halinde olan tüm çocuklardan sorumlu olması, uzun zamandır eksikliği hissedilen çok müspet bir gelişmedir. Bununla beraber Tasarı, "çocuğun yüksek yararı" ilkesinin uygulanması bakımından yönlendirici ilkelere ve uygulama önceliklerine dair somut ve açık ifadeler içermemekte, bu durum bu ilkenin uygulamada tam olarak hayata geçirilememesi riskini taşımaktadır. Bu nedenle, çocuklarla ilgili tüm işlemlerde bir rehber ilke olan "çocuğun yüksek yararı" ilkesi, hem kanun metnine ve kanunun gerekçesine hem de Daire'nin çalışma ilkeleri arasına dâhil edilmelidir."²

Erken Yaşta Zorla Evlendirme

2013-2017 yılları arasında gerçekleştirilmesi hedeflenen "Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi" içinde erken yaşta evlendirme ile ilgili olarak konulan "**Erken yaşta evliliklerin önlenmesine ilişkin etkin yasal ve idari tedbirler alınacaktır**" hedefi bakımından yapılan çalışmalar yetersiz kalmış ve herhangi bir yasal düzenleme gerçekleştirilmemiştir.

² <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/Victims-Rights-Law-TR.pdf>

2018 yılında yürürlüğe giren Anayasa değişiklikleri ile oluşturulan Başkanlık sistemi içinde bakanlıklar yeniden düzenlenmiş; kadınlar ve çocuklardan sorumlu birimler "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" altında yer almıştır.

Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın 27 Ekim 2018 tarihli "2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı"nda yer alan "Aile ve Kadın" başlığı altında "Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı/2018-2023 uygulanacaktır" taahhüdü yer almaktadır.

Evlilik Yaşına İlişkin Yasal Düzenlemeler

Türkiye'nin mevcut hukuk sistemi içerisinde kişilerin 17 yaşını doldurması ile evlenebilme ehil hale gelmektedir. (Medeni Kanun, Madde 124).

Medeni Kanunun 124. maddesinin birinci fıkrasında yer alan bu genel hükmün hemen ardından ikinci fıkrada bir istisna getirilerek 16 yaşını doldurmuş olan kişilerin "mahkeme izni" ile evlenebileceğini de hükme bağlamıştır.

Medeni Kanunun 126. maddesi "Küçüğün, yasal temsilcisinin izni olmadıkça evlenemeyeceğini" hüküm altına almış olsa da, evlenmeyi önleyici bir hüküm olmaktan uzaktır.

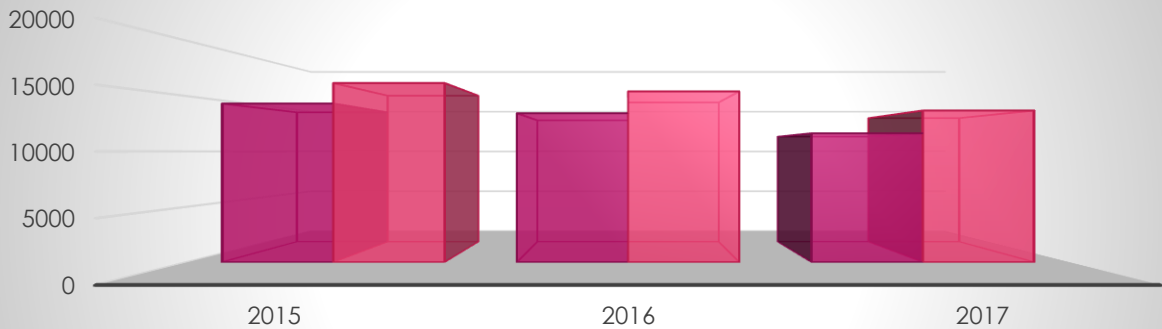
2015-2017 yılları arasında hukuk mahkemelerinde görülen "evlilik izni" davalarının³ sonuçları bu hükmün kullanımında yıllar itibarıyla çok küçük oranda bir azalma gösterdiğini, mahkemelerin kararlarında ise %85'in üzerinde (2015'de %89; 2016'da %87; 2017'de %85) evlilik izni davalarının tam kabul ile sonuçlandığını göstermektedir.

Erken yaşta ve zorla evlendirmelere karşı insan hakları normları

BM ÇHS'nin 24. maddesinin 3. Paragrafında, Taraf Devletlerin, çocukların sağlığı için **zararlı geleneksel uygulamaların** kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alacağı ifade edilir. Buradan hareketle BM Çocuk Hakları Komitesi ve CEDAW Komitesi'nin ortak olarak yayımladığı Zararlı Geleneksel Uygulamalar ile ilgili Genel Yorumu'nda;

- Çocuk yaşta ve/veya zorla evlendirmeler zararlı geleneksel uygulama olarak kabul edilmiş,
- Çocuk yaşta evlilikler taraflardan en az birinin 18 yaş altında olması olarak tanımlanmış,
- Çocuk yaşta evliliklerde genellikle erken ve sık hamileliklerin görülmesiyle bu evliliklerin anne ve yeni doğan ölümlerine yol açtığı söylenmiş,
- Çocuk yaşta evliliklerin; okul terklerine, ev içi şiddete maruz kalma riskinin artmasına ve hareket özgürlüğünün sınırlandırılmasına yola açtığı belirtilmiş,
- Bunun yanında, zorla evlendirmelerin genellikle kız çocuklarının ekonomik ve kişisel bağımsızlıklarından yoksun kalmalarına ve bu

Hukuk Mahkemelerinde Görülen Evlenme İzni Davalarında verilen "Tam Kabul" Kararlarının Dağılımı

	2015	2016	2017
Tam Kabul	14317	13442	11632
Toplam Karar	16164	15414	13685

■ Tam Kabul ■ Toplam Karar

³ Bkz. 2015, 2016, 2017 Adli İstatistikleri, http://www.adliscil.adalet.gov.tr/ist_arsiv.html

Evlilik yaşının 17 olması ve hatta olağanüstü hallerde ve pek önemli sebep bulunması halinde, 16 yaşını doldurmuş gençlere mahkemece evlenme izni verilmesini kabul etmek, Türkiye'nin onayladığı BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin yanı sıra, "*fiil ehliyetine sahip olma*⁴ *yaşının 18 olarak tanımlandığı*" Medeni Kanun'un 11. maddesi ile de gelişmektedir.

Sorumluluk Reddi:

Bu bilgi notu, Avrupa Birliği İnsan Hakları ve Demokrasi hibe programı kapsamında desteklenen Evrensel Periyodik İnceleme Tavsiyelerinin Uygulanmasının İzlenmesi projesi kapsamında Kapasite Geliştirme Derneği tarafından hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, Bilgi Notunun içeriğinden hiçbir biçimde sorumlu kılınamaz.

⁴ Fiil ehliyetine sahip olma Medeni Kanunun 9. Maddesinde şöyle tanımlanmaktadır: "**Madde 9** - Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir."